

**Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти
Центр виховної роботи, захисту прав дитини
та громадянської освіти**

**Методичні рекомендації з
питань організації
виховного процесу у
закладах освіти
Тернопільської області
у 2025/2026
навчальному році**

Riznomanit.at.ua

Широкомасштабна агресія російської федерації стала випробуванням для усього українського народу, внесла зміни в усі сфери суспільного життя. Зазнала їх освіта: погіршення безпекової ситуації, зміни форм та методів, змісту освітнього процесу, врегулювання нормативно-правового забезпечення, створення безпечного середовища функціонування закладів освіти, захисту прав здобувачів освіти та педагогічних працівників.

Сучасний вчитель – це професіонал, який знаходиться у постійному творчому пошуку, а також у пошуку відповіді на актуальне проблемне питання «чого навчати учнів?». Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Учитель сучасної школи повинен не просто вчити, він повинен формувати духовно інтелектуальну творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування.

У Новій українській школі виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти (ст. 15 Закону України «Про повну загальну освіту» і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах, визначених Законом України «Про освіту», та спрямовуватися на формування:

відповідальних та чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою;

патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини Українського народу, усвідомленого обов'язку захищати у разі потреби суверенітет і територіальну цілісність України;

усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та порушень академічної доброчесності;

громадянської культури та культури демократії;

культури та навичок здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;

прагнення до утвердження довіри, взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

почуттів доброти, милосердя, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії;

культури свободи та самодисципліни, відповідальності за своє життя сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості.

Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: єдність навчання, виховання та розвитку (ст. 6 Закону України «Про освіту»).

Формування патріотизму в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти в цілому. У зв'язку з цим, національно-патріотичне виховання є важливим сектором освітнього процесу. Брак патріотичного виховання, відчуття держави як Батьківщини, структури, яка захищає, стала на Сході України ключовою проблемою.

Нинішня нав'язана росією війна загострила питання, які давно висіли в повітрі, а то й озвучувалися в українській спільноті. На жаль, вони надто довго

залишалися без рішучих і переконливих відповідей. Форсмажорна дійсність змусила давати відповіді у режимі реального часу.

Національно-патріотичне виховання здійснювати потрібно з використанням сучасних адекватних виховним завданням організаційних форм, методів, прийоми і засобів.

Нині проблема національно-патріотичного виховання загострюється з огляду на ряд як попередніх, так і новонабутих причин. Його успішному здійсненню перешкоджають російсько-українська війна й окремі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей. Це складність одночасного вирішення Україною комплексу завдань минулого, сьогодення і майбутнього на тлі російської навали; синдром історичного очікування як способу виживання; невизначеність стратегії розвитку суспільства; незадовільний стан демократії, дотримання прав людини та верховенства права; негативний патерналізм; ментальне виснаження; домінування цінностей, пов'язаних із базовими потребами; пріоритет матеріальних мотивів; нормування низького рівня життя; низький горизонт планування; емігрантські настрої; зниження освітнього цензу нації; пасивність, перманентна розчарованість громадянського суспільства; недостатня його консолідованість; взаємна недовіра між народом і владою; суспільна апатія; нездатність розраховувати на власні сили; тривале виховання на іншій культурі й чужих цінностях; пристосуванство; недостатнє залучення юнацтва до лідерства в організації колективних справ тощо. Війна вже за кілька місяців різко змінила світогляд більшості українців, однак проблема національно-патріотичного виховання не стала менш актуальною.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

- Стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді, визначені в Указі Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932, якою затверджено План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673, якою затверджено Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року.

МОН розроблено посібник «Як говорити про російсько-українську війну в школі? Уроки стійкості, боротьби та перемог», мета якого – сприяти формуванню громадянської позиції учнів, навчити розрізняти факти і фейки, не піддаватися маніпуляціям і ворожій пропаганді. Посібник доступний за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-govoriti-pro-rosijsko-ukrayinsku-vijnu-v-shkoli-mon-stvorilo-posibnik>.

Рекомендуємо використовувати освітній проєкт «ДіалогиПроВійну», який містить чотири відеорозмови учениці із ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?», «Що таке сучасна російсько-українська війна?» В рамках реалізації цього проєкту розроблено презентаційний буклет, розміщений за посиланням: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/katalog_22_04-1-stysnuto-1.pdf

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Рекомендуємо використовувати матеріали, що підготовлені Українським інститутом національної пам'яті:

- інформаційні матеріали до Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України;
- матеріали освітнього проєкту «Діалоги про війну», що містить відеорозмови

учениці з ветеранами російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?» та «Що таке сучасна російсько-українська війна?».

– серію короткометражних документальних фільмів «Жінки, які загинули за Україну», цикл «Нескорені».

Багато цікавих та інформативних матеріалів можна почерпнути на сайті Навчально-наукового інституту українознавства. Режим доступу: <https://nniu.pnu.edu.ua/arkhiv/>

Сайт Національного музею Революції Гідності. Режим доступу: <https://maidanmuseum.org/uk/storinka/revolyuciya-gidnosti>

Сайт Національного інституту стратегічних досліджень. Режим доступу : <https://niss.gov.ua/>

Біла книга антитерористичної операції на сході України (2014-1016). Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/journals/bila_knyga/bila-knyha-ato.pdf

Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді «Навчання демократії». Режим доступу: <http://www.living-democracy.com/pdf/uk/V6/V06.pdf>

«Книга-мандрівка. Нескорені». Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=JVB-xNZ5DYM>

Однією з головних складових процесу становлення миру і спокою в будь-якому суспільстві та й у світі загалом є проблема формування та існування національних і глобальних ідентичностей. Адже, залежно від усвідомлення населенням необхідності тих чи інших державних та міждержавних утворень і власного місця в цих утвореннях, значною мірою залежить архітектура національної і міжнародної безпеки.

Національна гідність є важливою складовою ідентичності кожної людини та суспільства в цілому. Формування національної гідності в педагогічній діяльності є ключовим аспектом виховання свідомих і відповідальних громадян. Це завдання вимагає комплексного підходу, креативності та активної участі вчителів, батьків і громади для забезпечення

успішного виховання нової генерації, яка буде гордитися своєю країною та її культурою.

Значення національної гідності:

1. Ідентичність (національна гідність допомагає учням усвідомити свою культурну спадщину та приналежність до певного народу).
2. Патріотизм (формування національної гідності сприяє розвитку патріотичних почуттів, що є важливими для соціальної стабільності та розвитку держави).
3. Громадянська відповідальність (виховання почуття національної гідності формує відповідальність за долю країни, мотивуючи молодь до активної участі в суспільному житті).

Методи формування національної гідності в педагогічній діяльності:

1. Викладання української мови та літератури (вивчення рідної мови та літератури сприяє розвитку мовленнєвої культури та усвідомленню важливості української спадщини).
2. Вивчення історії України (дослідження ключових моментів в історії формує у дітей розуміння власної культури та традицій, сприяє усвідомленню героїзму та досягнень свого народу).
3. Культурні заходи (організація культурних та мистецьких заходів (фестивалів, виставок, конкурсів, концертів) знайомить учнів із українською культурою та традиціями).
4. Проекти та дослідження (залучення учнів до проектної діяльності на теми, пов'язані з національною спадщиною, історією та культурою, сприяє глибшому усвідомленню власної ідентичності).
5. Обговорення соціальних і культурних проблем (дискусії на тему національної гідності, прав людини та громадянських свобод допомагають учням усвідомити важливість своїх прав та обов'язків).

Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді, ідентифікаційним кодом нації.

Основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості. Одним із завдань є формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень.

З метою створення умов для реалізації кожної особистості та підтримки творчого, інтелектуального, духовного потенціалу нашої нації необхідно модернізувати систему викладання української мови, а саме:

- в освітній діяльності неухильно дотримуватися єдиного мовного режиму;
- формувати інформаційно й емоційно самобутній україномовний простір, який забезпечуватиме прилучення учнів до величезного мовного дивосвіту, до глобальних знань про рідну мову, її закони, систему її виражально-зображальних засобів;
- виховувати відповідальне ставлення до рідної мови, свідомого нею користування;
- сприяти вияву українського менталітету, способу самоусвідомлення і самоідентифікації, сприйняттю української мови як коду праісторичної пам'яті;
- плекати розвиток духовної, емоційно-естетичної, інтелектуальної сфери саме на основі української мови;
- через мовне посередництво долучати школярів до національної історії, до різних масивів національної культури, до глибинної сутності народного життя;
- здійснювати розвиток мовлення не тільки на уроках української мови і літератури, а й під час вивчення всіх інших предметів.

Упродовж навчального року у закладах загальної середньої освіти доцільні різноманітні заходи, які були б спрямовані на забезпечення військово-патріотичного виховання учнівської молоді:

щоденно о 9 год. брати участь у загальнонаціональній хвилині мовчання для вшанування пам'яті, громадянської відваги й самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії проти

України відповідно до Указу Президента України;
проведення занять щодо здоров'язбереження, надання домедичної допомоги, тренувань щодо дій у разі надзвичайної ситуації чи повітряної тривоги;
екскурсії, де здобувачі освіти знайомилися б з військовою технікою, сучасною зброєю, воєнною справою попередніх поколінь;
проведення етапів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура"), підготовки й участі у обласній військово-патріотичній грі "Легенда УПА", туристичних змагань з орієнтуванням на місцевості, спартакіад допризовників, стрілецьких змагань, змагань юних рятувальників, змагань з військово-прикладних видів спорту, патріотичних вишколів,
впровадження засобів STEM-освіти у реалізацію програм військово-патріотичних гуртків,
презентування у закладах освіти роботи гуртків робототехніки, судномодельювання, авіамоделювання, історичних реконструкцій фрагментів подій, використання роботів, дронів,
зустрічі з випускниками військових закладів, військовослужбовцями, ветеранами ЗСУ, учасниками бойових дій, з ветеранами визвольних змагань, волонтерами,
заходи, приурочені знаменним датам в історії визвольної боротьби українського народу: героїчним сторінкам захисту України у війні з московією з 2014 року до сьогодні, річницям бою під Крутами, створення УПА, створення ЗУНР, Збройних сил України, Дню пам'яті і перемоги, Дню Злуки, Героїв Крут, вшанування Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні, Дня добровольця, Дня пам'яті захисників України та інших дат патріотичного календаря, конкурси повстанської, стрілецької, стройової пісні, флешмоби.
Героїко-патріотичному вихованню дітей та молоді сприяють молодіжні патріотичні організації та товариства "Козачата", "Джури", "Молода Просвіта", "Сокільський доріст", "Соколята", патріотичні клуби, волонтерські загони, діяльність яких поширюється на учнівський та педагогічний

колективи.

У планах роботи закладів освіти необхідно передбачити проведення тематичних годин спілкування, зустрічей, бесід, лекцій, семінарів, тематичних виставок, засідань за «круглим столом», науково-практичних конференцій, літературних вечорів, поетичних годин тощо стосовно відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат 2025/2026 навчального року.

Виховання здобувачів освіти на християнських цінностях - це складне, але дуже важливе завдання. Сучасний світ з його швидкими змінами, технологіями та інформаційним шумом створює нові виклики для традиційних підходів. Проте, християнські цінності, що базуються на любові, милосерді, повазі та відповідальності, залишаються актуальними і можуть стати міцним фундаментом для життя дітей у сучасному суспільстві.

Сучасні здобувачі освіти живуть у світі швидких змін, технологій та інформаційного шуму. Щоб не загубитися в цьому потоці, молоді люди потребують міцного фундаменту - вічних цінностей. Виховання на цих цінностях є ключовим завданням для батьків, педагогів та суспільства в цілому.

Під час війни виховання набуває особливого значення, адже саме цінності стають опорою в найважчі часи. В умовах постійного стресу, невизначеності та небезпеки, формування у дітей правильних моральних орієнтирів допомагає їм краще справлятися з травматичними подіями та вирости повноцінними особистостями.

Здобувачі освіти, які зростають в умовах війни, переживають унікальний досвід. Ці діти - це не просто «покоління війни», а покоління, що формується в епоху високих технологій та глобального доступу до інформації, яка, на жаль, часто несе в собі образи руйнування та страждань.

Війна з російським агресором демонструє дві протилежні сторони моральності нашого суспільства: з одного боку небачений героїзм, патріотизм, жертвність, волонтерство, що дивує світ, з іншого – цинічна корупція та колабораціонізм, що підриває наші основи.

Тому, духовне виховання учнів за умов воєнного часу є актуальним завданням, яке вимагає уваги освітян, науковців та осмисленого підходу. Навіть у найскладніші часи дорослим важливо демонструвати стійкість та віру в перемогу. Це не означає ігнорувати реальність, а скоріше показувати учням, як можна долати труднощі, зберігаючи надію та оптимізм. Діти вчать, дивлячись на дорослих, що навіть у темряві є світло.

Тому настав час переосмислити підхід до виховання. Замість того, щоб моралізувати і читати довгі нотації, варто перейти до практичних дій, які ефективніше формують цінності. Важливо не просто розповідати про цінності, а показувати їхню актуальність у сучасному світі. Наприклад, обговорювати, як чесність допомагає в бізнесі, а повага - у соціальних мережах. Використовувати реальні приклади та історії, щоб зробити ці поняття живими та зрозумілими. Демонструвати на власному прикладі відповідальність, співчуття та працьовитість. Також розповідати про видатних особистостей, які керувалися в житті високими цінностями. Залучати до волонтерства чи громадської діяльності для відчуття своєї причетності, розуміння цінності взаємодопомоги та співчуття.

Виховання на цінностях має бути не разовою акцією, а постійним, системним процесом, який пронизує всі сфери життя: сім'ю, школу, позашкільну діяльність.

Чималий позитивний вплив на виховання духовності мають, зокрема, предмети духовно-морального спрямування, які вчать дітей співчувати та співпереживати, розвивають в учнів належну культуру мислення, спілкування, формують такі риси характеру, як доброзичливість, працьовитість, любов до ближнього.

Рекомендуємо активізувати участь педагогів та здобувачів освіти у різноманітних конкурсах, виставках, форумах, презентаціях, олімпіадах, турнірах, семінарах, круглих столах із предметів духовно-морального спрямування, зокрема у Всеукраїнській олімпіаді «Юні знавці Біблії», всеукраїнських конкурсах «Учитель року з предметів духовно-

морального спрямування» та «Знавці Біблії», Всеукраїнському турнірі юних філософів та релігієзнавців тощо.

Також рекомендуємо використовувати навчальні програми з позашкільної освіти «Академія Суперкниги» - укладачі Л. Мудрик, С. Хома (наказ Департаменту освіти і науки ТОВА № 131/01-07 від 14.12.2022) та «Пізнання себе» - укладачі: Г. Самолюк, Л. Мудрик (наказ Департаменту освіти і науки ТОВА № 183/2.1-06 від 31.10.2023).

Отже, ключ до успішного виховання - це не моралізувати, а подавати приклад, вести діалог та залучати до дій. Це допоможе школярам не просто запам'ятати правила, а прийняти їх серцем і зробити частиною свого життя.

«Хто встигає в науках, але відстає в добрих справах моралі, той більше відстає, ніж встигає»(Сенека).

Якщо ми будемо духовно сильними – ми впораємось з усіма проблемами.

Тривожні часи, які переживає українське суспільство, спонукають до розуміння надважливості правового виховання.

Правове виховання в школі – це система підготовчих та профілактичних дій педагога, спрямованих на запобігання формуванню в учнів негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки підлітків та організацію незалежного догляду за діяльністю школярів. Правова освіта та виховання, профілактика правопорушень серед підлітків має бути постійно в центрі уваги педагогічного колективу.

Пам'ятаймо, що базовим чинником функціональності освітнього середовища сьогодні є його безпечність, яка передбачає фізичну, психічну, інформаційну, правову та соціальну стабільність кожного учасника освітнього процесу.

У листі Міністерства освіти і науки України «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» від 13 травня 2022 року № 1/5119-22 зосереджено увагу на тому, що одним із важливих пріоритетів в діяльності закладів освіти є профілактика

шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти (URL: <http://surl.li/djpssd>).

Пропонуємо перелік корисних ресурсів щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків:

- Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків (URL: <http://surl.li/hxwald>).
- Програма профілактики вживання психоактивних речовин «Свідомий вибір» / Н. Строева. Київ. 2020 (URL: <http://surl.li/gozeuy>).
- Використання електронних сигарет серед молоді (URL: <http://surl.li/quwtyb>).
- Анонімні Нікотинозалежні (URL: <https://www.nica.in.ua/>).
- Основні факти про тютюн (URL: <http://surl.li/mqumgk>).
- Як кинути палити (URL: <http://surl.li/uvmftw>).
- Розлад вживання алкоголю (URL: <http://surl.li/gczzhh>).
- Розлад вживання психоактивних (наркотичних) речовин у молоді (URL: <http://surl.li/iyxhlw>).
- Як запобігти зловживанню алкоголем та наркотиками серед підлітків (URL: <http://surl.li/xvrhvc>).
- Як батькам говорити про алкоголь з дітьми різного віку (URL: <http://surl.li/nvlwbl>).
- Проблема залежності від комп'ютерних ігор (URL: <http://surl.li/evanbz>).
- Як запобігти проблемі залежності від комп'ютерних ігор (URL: <http://surl.li/wgnpat>).
- Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом (URL: <http://surl.li/sdfuwz>).

На базі Урядового контактного центру за номером 15-47 створено, безкоштовну зі стаціонарних та мобільних телефонів, цілодобово доступну, анонімну та конфіденційну «Гарячу» лінію для осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Уважаємо за доцільне педагогічним працівникам ознайомитися з алгоритмом виявлення випадків та реагування на ситуації втягнення дітей у небезпечні квести, розміщеним у методичних рекомендаціях «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення». К.: ТОВ «Агентство «Україна». 2017. 76 с. (URL: <https://bit.ly/39GpVHZ>).

З метою підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків у питаннях протидії торгівлі людьми рекомендуємо застосовувати у роботі такі нормативно-правові акти (URL: <http://surl.li/kopjmg>):

- Кримінальний кодекс України, зокрема стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»;

- Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»;

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 р. № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року».

Також пропонуємо користуватися такими інформаційними ресурсами:

- база кращих практик психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми, що розміщено на сайті ДНУ «ІМЗО»:

- <http://surl.li/kopjmg>;

- додаткові матеріали за цією темою:

- <http://surl.li/lqeqsc>;

- <http://surl.li/gaxsnt>;
- <http://surl.li/njrdaj>;
- <http://surl.li/jzpenh>;
- <http://surl.li/ggtxhs>;

- **відеоролики:**

- <http://surl.li/xbjrzw>;
- <http://surl.li/wqamqb>;
- <http://surl.li/qdvhbn>.

Пам'ятаймо, що дієвим аспектом є активна робота з батьками та громадськістю. Батьки – важливі партнери у процесі профілактики насильства, тому важливо залучати їх до роботи із здобувачами освіти та вирішення проблем, які можуть виникати у закладі освіти. З метою підвищення усвідомленості щодо проблеми насильства та сприяння активному втручання в разі його виявлення потрібно проводити інформаційні кампанії серед громадськості.

Виховний акцент сьогодення охоплює діяльнісну систему в освітніх закладах задля комфорту учнів, їхніх батьків та вчителів. Головна роль належить класним керівникам, особливо в час воєнного стану, адже багато учнів нині перебувають за кордоном, і завдання класного керівника – підтримувати зв'язок учня зі школою, а також проявляти належну увагу до учнів із сімей ВПО щодо їхньої адаптації в класних колективах.

Зосереджуємо увагу на питаннях активізації суспільно-значущої діяльності та розвитку учнівського самоврядування в закладах освіти.

Бути лідером – значить навчитися бути ним, адже лідерами не народжуються. Природні передумови розуму, характеру, вплив оточення - тільки стартовий майданчик для розбігу.

Відповідно до статей 28 та 70 Закону України «Про освіту» в закладах освіти функціонують органи учнівського самоврядування, діяльність яких спрямована на створення сприятливих умов повноцінного становлення

особистості, її успішної інтеграції у суспільне життя, залучення до участі дітей у державно-громадському управлінні закладом на принципах прозорості і відкритості.

Дієвість учнівського самоврядування в умовах воєнного стану передовсім повинна бути спрямована на організацію корисних і добродійних справ учнів; виховання в них національної самосвідомості, любові до України, активності, відповідальності, самоутвердження та самореалізації членів усіх органів учнівського самоврядування.

Інформація про діючі проекти обласної учнівської асоціації «Авангард» розміщена у facebook – центр виховної роботи <https://www.facebook.com/groups/206780763071428/> та обласна учнівська асоціація «Авангард» <https://www.facebook.com/groups/1503977903261578/>

Одним із важливим завдань сучасної школи є виховання фізично, морально, соціально, духовно здорового громадянина. Сьогодні майже 90% дітей дошкільного віку, учнів і студентів мають відхилення в стані здоров'я. Тільки за останні 5 років на 41% збільшилася кількість учнівської молоді, віднесеної за станом здоров'я до спеціальних медичних груп. На 60% зросла кількість неповнолітніх, які вдаються до шкідливих звичок.

Пропонуємо організувати виконання заходів у закладах освіти спрямованих на таких аспектах:

- формування в учасників освітнього процесу гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, зокрема звичок здорового харчування, фізичної активності, безпечної комунікації;
- запобігання вживанню учнями, іншими учасниками освітнього процесу тютюну, алкоголю, наркотичних засобів, інших речовин із психоактивною дією, унеможливлення їх розповсюдження та вживання в закладі освіти та на прилеглих до нього територіях;
- упровадження в закладах освіти програм із протидії проявам насильства та булінгу (цькування) і їх попередження;

– проведення ефективних інформаційних кампаній для учасників освітнього процесу, спрямованих на популяризацію здорового та безпечного способу життя, вакцинації, профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, протидію поширенню серед дітей та підлітків звичок, небезпечних для їх фізичного або психічного здоров'я.

Рекомендуємо для навчання правилам поведінки з вибухонебезпечними предметами використовувати матеріали ЮНІСЕФ (цикл уроків, спільно з Державною службою надзвичайних ситуацій в Україні, МОН України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Національною поліцією України):

- урок із мінної безпеки (<https://cutt.ly/5XcGm7s>);
- всеукраїнський онлайн-урок з мінної безпеки (<https://cutt.ly/wXcHqiL>);
- як говорити з дітьми про правила мінної безпеки? (<https://cutt.ly/WXcJo9G>);
- навчаємось мінної безпеки всією родиною (<https://cutt.ly/tXcJkW>);
- міни (<https://cutt.ly/2XcJ45N>).

ТОКІППО пропонує для закладів освіти області **тему Першого уроку: «Україна – країна Героїв!»**. Зважаючи на автономію закладів освіти, кожен заклад освіти може самостійно сформулювати тему.

Також у перший день навчання класні керівники повинні обговорити з учнями питання безпеки під час освітнього процесу в умовах війни. Рекомендуємо скористатись ресурсами на сайті ТОКІППО <https://tokippo-vijna2022.blogspot.com/>

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! На сайті ТОКІППО діє рубрика «Скарбничка досвіду виховної роботи в умовах воєнного стану» https://tokippo-vijna2022.blogspot.com/p/blog-page_6.html, що постійно оновлюється. Ви можете скористатись представленими матеріалами, а також надсилати свій досвід у центр виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти для подальшого розміщення на сайті.

Нормативно-правове забезпечення виховної роботи в закладах освіти у 2025-2026 н.р.

Закони України

– Конституція України.

– «Про повну загальну середню освіту».

– «Про освіту».

– «Про позашкільну освіту».

– «Про охорону освіти».

- Закони України: «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про захист суспільної моралі», «Про протидію торгівлі людьми», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція)», «Про соціальні послуги», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про медіа»;

- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». – URL: <https://surl.li/jhcggc>;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 № 1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану за ходів з її реалізації у 2023-2025 роках». – URL: <https://surl.lt/fcqxod>

- ст. 308 Цивільного кодексу України (фотографія та інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, може бути публічно показано, відтворено, розповсюджено лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті – за згодою її дітей, удови/удівця, батьків, братів та сестер)

- Кримінальний кодекс України, Сімейний кодекс України, Декларація про запобігання та зупинення сексуальної експлуатації дітей та підлітків, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція);
- укази Президента України: «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» від 25 травня 2020 року №195/2020, «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21 вересня 2020 року №398/2020, «Про Національну стратегію у сфері прав людини» від 24 березня 2021 року № 119/2021;
- постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» від 01 червня 2020 року №585, «Про організацію надання соціальних послуг» від 01 червня 2020 року №587, «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22 серпня 2018 року, «Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21 квітня 2021 року № 361-р, «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» від 24 лютого 2021 року № 145;

Стратегії. Концепції

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 року № 269-р, яким затверджено план заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України на період 2023-2026 років.

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (Указ Президента України від 25 травня 2020 року №195)

Концепція «Безпечна і дружня до дитини школа».

Концепція екологічної освіти України.

Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності.

Концепція художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладах.

Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей і підлітків.

Стратегія реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 року №990-р)

Державна стратегія протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам до 2030 року

Накази. Листи

- Наказ МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641».

Ресурс доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalnopatriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-shovtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»
- Лист МОН від 10.06.2022 р. № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України»
- листи МОН: «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству» від 18.05.2018 № 1/11-5480, «Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України “Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)” від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII» від 29.01.2019 № 1/11-881, «Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження протидії булінгу (цькуванню)» від 14.08. 2020 року №1/9-436 та інші.

Програми. Рекомендації

- Рекомендації щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України.
  - Методичні рекомендації ТОКІППО щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2025-2026 навчальному році.
  - Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей», яка розглянута та затверджена Вченими Радами Інституту проблем виховання (протокол № 6 від 02 липня 2018 року) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол № 7 від 26 вересня 2018 року). Режим доступу : <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola>
  - Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти.
- Проєкт «Що ти знаєш про...? Історія регіонів України» Національного центру «Мала академія наук України». – URL: <http://surl.li/vykurs>, YouTube – URL: <http://surl.li/sdwlpu>.
  - Методичні рекомендації МОНУ від 03.08.2023 № 1/11479-23 «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з ООП під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації»
  - «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки» <http://surl.li/jloju>
  - Ліфлет «А з чим ти стикаєшся в інтернеті?». – URL: <https://surl.li/cc/pyoble>;
  - Навчальний анімаційний ролик «Цінуй життя!» – URL: <http://surl.li/mweisc> та методичні рекомендації до нього. – URL: <http://surl.li/xogwdb>;

- Практичні поради «Як залучити батьків до шкільного життя: цікаві форми роботи з власного досвіду». – URL: https://znayshov.com/News/Details/Yak_zaluchyty_batkiv_do_shkilnoho_zhyttia_tsikavi_formy_roboty_z_vlasnoho_dosvidu.

